

Foskningsprojekt - Listan delvis uppdaterad 2007

Sammanfattning, funderingar med anledning av Siv Wikströms telefonsamtal 87-04-17 UKF skapades 1987

Börje Sandén, 87-04-18

Siv var vid tillfället doktorand vid Stockholms universitet Hon ville koppla in Burenhult på kommunen. försöka få kommunen att bli ett forskningsprojekt för universitetet.

Nedanstående skrivelse var tillsammans med annat UKF-mtrl som Siv tog med sig till universitetet. (2004-02-16 Se mer i dagboken)

OCR-läst 2004-02-15. Pärm g10:18 fil Wikström-siv1.doc. fritextsökning textfil2.dbf

Upplands-Bro

- aktiviteter i hembygdsfrågor inom Upplands-Bro från 1970 och framåt
- beskrivning av vissa historiska/arkeologiska objekt
- argument för ett brett förankrat intresse för hembygdsfrågor även kommunalt

Innehåll

- 1 - Centralbygd i GAMMAL TID.
- 2 - Arkeologiska och historiska minnen av Allmänt/Särskilt intresse
- 3 - Kommun med LEVANDE intresse för HEMBYGD och FORNFORSKNING

1. - Centralbygd I Gammal Tid

Forntiden.

- Birka i söder, Uppsala i norr, Sigtuna i öster, Fornsigstuna inom kommunen
- Två viktiga sjöleder gick längs bygdens östra och västra gränser
- Upplands-Bro en ö i Mälaren (13 mil strand)

Medeltiden.

- Håtunaleken och ärkebiskopsborgen vid Stäket vittnar om bygdens central belägenhet

Nya tiden.

- När Stockholm blev huvudstad kom den viktiga landsvägen (senare järnvägen) mellan Bergslagen och Stockholm att gå genom bygden
- Ett 20-tal ångbåtsbryggor vittnar om bygdens läge vid vattnet och handelsträdgårdarnas betydelse för Stockholms försörjning av frukt och grönsaker
- Närheten till Stockholm och bygdens plats vid bekväma sjövägar skapade förutsättningarna för tidig uppkomst av många herrgårdar och därav följande lantarbetarproblem

2. Arkeologiska och historiska minnen av allmänt/särskilt intresse

Rösaring.

- Labyrinth, Upplands största, anses som forntida.
- Rösen, bronsålder
- Processionsväg, unik. Daterad till 800-tal
- drygt 300 fornlämningar i området, skärvtenshögar, gravfält med stora högar, eldgropar rapporterade på 20 m nivå
- Johan Hadorphs upplysning: "dher har fordom varit mycket ofrande till afgudarna"
- terrasser på höjden söder om Rösaring, ännu ej undersökta

Indikation på fruktbarhetsdyrkan:

- Ett Härnevi och ett Ullevi i grannskapet
- Lund låg strax nedanför Rösaring. Ett markområde, som processionsvägen går över har ännu beteckningen Lund på ekonomiska kartan
- Labyrinten. Se John Krafts skrifter
- Processionsvägen: vagnudar = fruktbarhetsgudar jfr bildväven från Osebergfyndet

Strategisk belägenhet:

- Mitt EMELLAN Birka och Uppsala (obs. dateringen 800-tal på processionsvägen)
- Högsta platsen i området, 62 m
- Mycket magnifik utsikt genom århundradena.
  - Rannsakingarna: "mykit Monumenterligit"
  - Salvius: "i klart väder kan ses 3. tis 4. Mil Väster och öster ut."
- Veckholmslandet med rika hällristningar mitt emot.
- färdvägen mellan Birka och Uppsala gick utanför. jfr Draget

Sammanfattning och spekulationer:

Rösaring kan visa sig ha större plats i svensk arkeologi än man hittills anat:

- Största typen av labyrint
- Storslaget läge
- Processionsvägen, som saknar motsvarighet, talar för att platsen kan ha annan funktion än att vara en lokal byhövdings grav.
- Labyrinten ligger i anslutning till den plana hög till vilken processionsvägen leder
- Ortnamnen Härnevi, Ullevi, Lund ger platsen en extra dimension
- Vid tiden för Tacitus låg Rösaring "på en ö i Oceanen". Guden han skildrar är fruktbarhetsguden Nerthus (= Njord --> Härn). Hon färdades på en "helgad vagn"

Draget - Hålvägarna (ridvägar) (ej de som rapporterades till Raä 1988)

- Enda stället där Upplands-Bro har landförbindelse med fastlandet
- Ortnamnen Draget, Dragborg, Dragelund liksom resterna av en dragränna (1922) vittnar om platsens betydelse för sjökommunikationerna långt fram i tiden. Näset har uppkommit redan före vår tidräkning. Trots detta har man fortsatt att färdas med båt så länge att ortnamnen befasts. Även Olaus Magnus låter i sin Carta Marina (sjöledskarta) markera farleden som "öppen", liksom på så många andra ställen i Norden
- Ridvägssystemet vid vadstället/näset är mycket tydligt och väl bevarat, jämförbart med Björklunge, men ej lika tydligt som i Timmele i Redvägs (9 härad, fast längre).

Fornsigtuna utgrävningarningar 1984-88 - se annan plats med utförlig beskrivning

3. KOMMUN MED LEVANDE INTRESSE FÖR HEMBYGD OCH FORNFORSKNING

Exempel på INITIATIV från ENSKILDA, ORGANISATIONER och KOMMUNEN

Herman Svenngårds Donation till Upplands-Bro, (1970) - 1974

Innehåll:

(ett urval: det jag minns utan tillgång till förteckningen och främst sådant som är arkiverat (ej åtkomligt för bibliotekslån)

- hembygds litteratur i mycket stor omfattning ... hyllmeter
- fotostatkopior och/eller utskrifter av gårdshandlingar, domböcker m.m
- husförhörslängder, förordningar, äldre tidningar, Allmogens besvär
- bokserier: Fornvännen (samt dess föregångare), Fataburen, Rig, Uppland, STF
- Handlingar rörande Skandinaviens historia 1-40
- Historiska Handlingar, ej komplett
- Gustav I:s registratur 1-29
- Riksrådsprotokoll
- Kammarkollegieprotokoll
- Finlands medeltidsurkunder
- m.m.

- Styffe: Historiska bidrag ur utländska arkiver
  - Richard Dybeck, Liljegren, Saxo Grammaticus, Peringskiöld, Salvius, Fischerström,
  - Olaus Petri, Olaus Magnus, Hyllén-Cavallius, Klemming Hadorph, Aschaneus,
  - Lagerbring, Vereli, Tuneld, Adam af Bremen, Tegel, Gruntvig, Rhyzelius
  - Medeltidens rimkrönikor
  - Svenska akademiens ordbok (så mycket som utkommit)
- m.m m.m.

Upplands-Bro Hembygdsprojekt 1977 - 1979

- statligt anslag, allmänna arvsfonden 325 000:-
- med stöd av Socialstyrelsen och Historiska museet
- ett försök att ge nyinflyttade "rötter" i sin nya bygd
- två anställda kulturarbetare
- ett nummer av Historiska museets tidning HISTORISKA NYHETER (nr 7) av kommunen utdelad i samtliga hushåll
- senare en ny upplaga på 10 000 upptryckt för utdelning till nyinflyttade
- Rapport 1979

Vi skriver I Upplands-Bro 1980

- fortsättning på Hembygdsprojektet
- skriftserie 1-50: Vi skriver i Upplands-Bro
- (forts. 51 - 6:3: 1982-85)
- Rapport 1980
- ca 50 % av bidragen upptryckta och distribuerade av Socialstyrelsen till samtliga kommuner i riket

Kulturhistorisk Karta 1982 (Turistkartan)

- kommunen i samråd med RAÄ
- kulturhistoriska minnesmärken i särskild typografi
- speglar det gamla agrarsamhället:
  - ödebyars (10) och ödegårdars namn (50-tal)
  - vatten-, väderkvarnar/sågar, ångsågar, invallningar tegelbruk (10), grafitgruva
  - ångbåtsbryggor (20)
  - skolhus, prästgårdar, sockenstugor, fattighus, sjukstugor
  - bostäder för: kronofogde, länsmän, provinsialläkare, apotekare, lagman gränsrösen (urval), minnesstenar, fångstgropar, avrättningsplatser
  - gamla vägar, väghållningsstenar, milstolpar, ridvägar gästgivargård, postgård,
- fornminnen:
  - runstenar, fornborgar, hållristningar (skålgropar), skärvstenshögar,
  - gravfält,
  - fornminnesplatser:
    - * Rösaring: rösen, labyrint, processionsväg, skärvstenshögar, gravfält arkeologiska undersökningar 1981,1982
    - * Signhildsberg/Fornsigtuna (pågående undersökningar)
    - * S:t Eriks slott: ärkebiskopsborg 1450- 1517, orsak till Stockholms blodbad
    - * Sigtuna Nyckelsten: uppmålad 1979 (1987)
    - * Dalkarlsbacken: "vägmuseum" med 4 vägsträckningar, första statliga vägbygget 1665
    - * Hälledagshällarna: "vägmuseum" 1600- och 1700-tals vägar
    - * Hålvägar: ridvägar vid Draget
    - * Bro-Husby: kungshög, Assurs hög, Assurs sten, tingsplats, häradsplats

Fornlämningsregistret - 1983

- alla fornlämningar läggs in på kommunens grundkartor (ek kartan)
beskrivningen finns tillgänglig på statsarkitektkontoret

Hembygdsbok, 1984 - "Det hände i Upplands-Bro"

- utgiven av Upplands-Bro kulturnämnd
- kommunen gav förf tjänstledigt ett halvt år med bibehållen lön
- fördjupning av kulturhistoriska kartan
- illustrerad: gamla foton, lantmäterikartor, kartsquisser m.m.

Guidade utfärder - buss, ångbåt, vandringar, cykel- och bil

- kommunen genomför regelbundet guidade BUSSTURER 4-6 timmar på betald arbetstid för sina anställda. 1975 - 1986 39. st
organisationer inom och utom kommunen BUSSTURER. 1975 .34 st
- hembygdsföreningarna/musiksällskapet utfärder VANDRING, CYKEL, BIL, ÅNGBÅT
st
- kursgårdar med föredrag/utfärder om Upplands-Bro.
(endast sådana turer som jag haft med att göra)
(hembygdsföreningarna har också anlitat ett stort antal "externa" föredragshållare)

Arkeologiska Undersökningar

1981,1982 Rösaring. 1984,1985,1986,1987 Fornsigstuna
- stort antal amatörarkeologer från Upplands-Bro
- kommunen har bidragit med utrustning
- kommunen har bidragit med kontanter, 40 000:- Fornsigstuna

Stiftelsen Upplands-Bro Fornforskning, 1986

- enskilt initiativ
- företag i Upplands-Bro sponsrar arkeologisk forskning
- 80 000:- insamlade
- insamlade medel disponeras genom RAÄ

KRÖNIKESPEL, 1986-87

- Studieförbundet Vuxenskolans initiativ
- händelserna kring Stäket 1515 - 1520
- den nationella befrielsekampen
- svenska riksdagens tillkomst
- åtta föreställningar (ca 400 åskådare/föreställning) 1987
- ett 70-tal personer engagerade

Föreningen För Upplands-Bro Kulturhistoriska Forskningsinstitut, 1987

- enskilt initiativ
- nybildad mars -april 1987
- vill strukturera forskningen, prioritera, förslå, leda, inspirera,
sammanställa, utvärdera, publicera forskningsresultat
- vill sammanställa redan gjord lokal forskning: enskilda, studiecirklar, skolor
-vill tillsammans med biblioteket göra Svenngårdssamlingen tillgänglig för forskning
(se ovan)
- hoppas kunna skaffa medel för en kraftfull datorutrustning, även avsedd att betjäna
professionell humanistisk forskning:

Dokumenthanteringssystemet MINISIS

- Artikelbeskrivningar, artikeldokumentation
- Forskningsresultat, forskarrapporter
- Projektdokumentation
Analys- och mätresultat
- Avtal, kontrakt, offerter

- Befattningsbeskrivningar
- Brev, akter
- Bibliografiska dokument
- Kartor, ritningar
- Bilder, handskrifter
- Diarieärenden

Databas R:Base

Program för Sökning, forskning, analys, sammanställning av forskningsresultat utan kunskap om programmering

Portabla persondatorer (2), kraftfull PC, Minidator HP3000